

211. 2022/11. PASSEJADA D'UNA HORA PEL CENTRE DE SABADELL DES DE L'ESTACIÓ DE LA RENFE FINS EL MERCADAL, AMB 24 LLOCS D'INTERÈS HISTÒRIC I CONTEXT. Visita guiada al professor Robert J. Wiener, PhD, University of California, Davis, Department of Human Ecology, California. Català i anglès. 4 p.(+). A l'acabar, el Dr. Wiener va preguntar: *per què Sabadell no té turisme estranger per conèixer tot aquest patrimoni històric?*. Per passejades a Sabadell, vegis les notícies 185 *Vacances a Sabadell. 15 itineraris i 397 fotografies amb història i detalls* (+) i 189: *19 Passejades guiades pels barris i els rodals de Sabadell, amb 399 aturades* (+) de Joaquim Tudela i Torras.

CATALÀ

El programa de Sabadell començaria a l'estació de la línia RENFE de *Sabadell Centre*, havent sortit vosaltres, 35 minuts abans, de l'**estació de l' Arc del Triomf** (construït el 1898 per a l'Exposició Universal <https://www.barcelonaturisme.com/vv3/en/page/1211/arc-de-triomf.html>), prop de l'estació d'autobusos de Barcelona, antiga **estació del Nord**, construïda el 1852 [https://es.wikipedia.org/wiki/Estaci%C3%B3n_del_Norte_\(Barcelona\)](https://es.wikipedia.org/wiki/Estaci%C3%B3n_del_Norte_(Barcelona)) i de la mateixa línia que tenia aturada a Sabadell.

L'**antiga estació de Sabadell** (<https://www.poblesdecatalunya.cat/element.php?e=1488>), a prop, va ser construïda el 1889, per a la línia privada de Barcelona a Saragossa. Al costat tenim l'**Hotel Suís**, d'estil modernista, que va ser construït el 1902 https://ca.wikipedia.org/wiki/Hotel_Su%C3%ADs. Seguint pel **carrer de la Indústria** [https://ca.wikipedia.org/wiki/Carrer_de_la_Ind%C3%BÀstria_\(Sabadell\)](https://ca.wikipedia.org/wiki/Carrer_de_la_Ind%C3%BÀstria_(Sabadell)) que es va obrir perquè els comerciants de tot Espanya venien a comprar a Sabadell, i s'hi poguessin localitzar els despatxos de les empreses tèxtils prop de l'estació, arribarem al centre, a 300 m escassos.

Allà veurem l'**Ajuntament** https://ca.wikipedia.org/wiki/Ajuntament_de_Sabadell que va ser construït entre el 1871 i el 1870, i l'**església de Sant Feliu** https://ca.wikipedia.org/wiki/Sant_F%C3%A8lix_de_Sabadell del 1420 i del 1724, i que ha estat cremada dues vegades, el 1909 i el 1936, en temps de revoltes socials. I a uns 200 m tindrem l'edifici modernista de l'antiga **Escola Industrial** https://www.escolaindustrial.org/?page_id=3314 del 1902 i el **mercat** del 1927, on podrem veure la bona qualitat (i el preu!) de l'oferta de queviures. A 300 m, caminant arribarem a Montserrat 65.

Un barreja d'història, gastronomia, lleure i amiat, en una antiga i important ciutat industrial de Catalunya, avui dins de l'entorn metropolità de Barcelona. A 300 m, caminant, arribarem al carrer de Montserrat.

El recorregut que proposem és relativament curt, i manejable per a una persona gran, perquè només durarà una hora i mitja, aproximadament: 50 m+- fins a l'antiga estació, 300 m+- fins a l'Ajuntament, 200 m+- fins al mercat i 300 m+- fins a Montserrat 65.

Per tal d'incloure en el recorregut una mica de patrimoni de fàbriques, des de la sortida de l'estació de la RENFE, veurem una mica de lluny, la fàbrica d'una antiga indústria metal·lúrgica (***Oerlikon-ABB***), convertida avui en edifici municipal per a exposicions i convencions i un bloc de pisos/oficines, com a regal d'edificació (<https://www.isabadell.cat/barris/livre-i-exposicio-en-record-de-larquitectura-del-sabadell-del-metall/>), i també dues antigues fàbriques tèxtils (***Vapor Badia I Vapor Codina***): una reconvertida en la principal biblioteca municipal (https://es.wikipedia.org/wiki/Vapor_Badia) i, una altra, reconvertida en oficines administratives, una del qual és per a la promoció d'habitatge social (https://ca.wikipedia.org/wiki/Vapor_Codina).

Entre parèntesis cal dir que la que va ser la principal fàbrica tèxtil de la ciutat (i propietari, alcalde, durant 20 anys -1939-1960- des de després de la guerra), avui és la seu de la Policia Local (Cal

Marcet)! <https://www.isabadell.cat/sabadell/historia/lantic-vapor-de-cal-marcet-1884/>. Però la majoria de les altres fàbriques tèxtils s'han convertit en habitatges lliures a un *regal* de FAR 1,65 m2 de sostre construït per m2 de sòl, amb l'única càrrega de tenir el 50% del sòl com a espai públic i conservar les xemeneies de les antigues màquines de vapor, gràcies al 1994. Pla General, en el qual vaig fer l'estudi econòmic (!). I una llàstima i una vergonya haver perdut l'oportunitat de fer una reserva per a habitatge social, en aquell moment.

Tornant a la nostra ruta, des de l'estació caminarem cap a l'antiga estació, tal com s'ha explicat, i pel carrer on tenien la seu de les empreses tèxtils i residències d'industrials (**Casa Ponsa**, https://ca.wikipedia.org/wiki/Casa_Pons%C3%A0, **Casa Tamburini** <https://relatsencatala.cat/relat/casa-tamburini-sabadell/1052693>, i **Despatx Lluch**, https://ca.wikipedia.org/wiki/Despatx_Lluch, a més a més de l'edifici del **col·legi de les monges de la Sagrada Família**, d'estil modernista), fins a l'Ajuntament i el mercat. Des de l'estació fins al Centre, un carrer era majoritàriament de fàbriques (carrer de les Tres Creus), però amb barreja de residència, i un altre paral·lel per a la seva seu i residències de fabricants (carrer de la Indústria), i altres tipus de cases més modestes, en una barreja característica de la ciutat industrial.

En el recorregut des de la plaça de l'Ajuntament, cap al carrer de Montserrat vam passar per davant del **Teatre Principal**, la **xemeneia FITISA** (i el **CAP del Centre** al solar de l'antiga fàbrica FITISA), la casa Manau, que és la seu de la **regidoria d'Igualtat** de l'Ajuntament , les **tres cases Balzac**, la **casa Casanovas**, i, a la llunyania, la **xemeneia del Vapor Vell**, com exemples de l'arquitectura de cases de propietaris de fàbriques tèxtils i de l'Eixample del segle XIX.

Una mica de **context geogràfic i econòmic, en xifres**. Sabadell va assolir fins a uns 50.000 llocs de treball al sector tèxtil l'any 1964, i tenia uns 133.000 habitants (amb només uns 50.000 el 1936), com a resultat de la immigració massiva, especialment d'Andalusia, Extremadura i Múrcia, i només el 6% dels llocs de treball del sector serveis. Ara, 58 anys després, amb 218.000 habitants en un sistema sub-metropolità d'uns 450.000 habitants i prop de 200.000 llocs de treball, gràcies en part a l'impuls metropolità de Barcelona, té menys de 1000 llocs de treball en el sector tèxtil, després d'una brutal reconversió. que va durar 30 anys, a partir de 1975 amb l'anomenat Pla de reconversió tèxtil, que va permetre el tancament de les empreses tèxtils, per competència exterior i manca de competitivitat. La taxa d'atur era propera al 30% el 1978. Com a conseqüència del creixement industrial passat, la ciutat va arribar als 185.000 habitants el 1975, però no va ser fins al 2005 que va començar a créixer, de nou, i va assolir el nivell actual de 218.000 habitants, amb el 85% de l'ocupació en el sector serveis, i més d'un 10% d'immigració estrangera.

Per a una vergonya local més, l'important Museu Tèxtil es troba a la ciutat bessona de Terrassa (a 7 km), ara amb uns 230.000 habitants, i que va tenir una evolució semblant a la nostra, i perquè ha estat anomenat per alguns acadèmics el * districte tèxtil de Sabadell- Terrassa*, com dues de les moltes altres ciutats mitjanes, amb passat fabril, de l'actual anella metropolitana (Mataró, Granollers, Martorell, Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú),

Tingueu bona passejada.

ENGLISH

The Sabadell program would start at the ***Sabadell Center*** RENFE line station, having left 35 minutes earlier from the ***Arc del Triomf*** station (built in 1898 for the Universal Exhibition <https://www.barcelonaturisme.com/wv3/en/page/1211/arc-de-triomf.html>), near the Barcelona bus station, former **Nord station**, built in 1852 [https://es.wikipedia.org/wiki/Estaci%C3%B3n_del_Norte_\(Barcelona\)](https://es.wikipedia.org/wiki/Estaci%C3%B3n_del_Norte_(Barcelona)) and of the same line that stopped in Sabadell.

The **old Sabadell station**. (<https://www.poblesdecatalunya.cat/element.php?e=1488>), next door, was built in 1889, for the private company line from Barcelona to Zaragoza. Next door we have the **Hotel Suís**, in modernist style, which was built in 1902 https://ca.wikipedia.org/wiki/Hotel_Su%C3%ADs. Following the street called **de la *carrer de la Indústria*** [https://ca.wikipedia.org/wiki/Carrer_de_la_Ind%C3%BAstria_\(Sabadell\)](https://ca.wikipedia.org/wiki/Carrer_de_la_Ind%C3%BAstria_(Sabadell)), Continuing along Carrer de la Indústria [https://ca.wikipedia.org/wiki/Carrer_de_la_Ind%C3%BAstria_\(Sabadell\)](https://ca.wikipedia.org/wiki/Carrer_de_la_Ind%C3%BAstria_(Sabadell)) which was opened so that merchants from all over Spain came to buy in Sabadell, and the offices of the textile companies could be located there, we will reach the center, just 300 m away. which was opened because merchants from all over Spain came to buy in Sabadell, near the station we will reach the center, just 300 m away. We will see the City Hall (**Ajuntament**) there https://ca.wikipedia.org/wiki/Ajuntament_de_Sabadell which was built between 1871 and 1870, and the ***church of Sant Feliu*** https://ca.wikipedia.org/wiki/Sant_F%C3%A8lix_de_Sabadell, built between 1420 and 1724, and two times burned, in 1909 and 1936, due to social unrest.

And at about 200 m we will have the modernist building of the old Industrial School (***Escola Industrial***) https://www.escolaindustrial.org/?page_id=3314 from 1902, with old building headquarters nearby (***Caixa d'Estalvis* de 1859 i Gremi de Fabricants 1559***), paid by the textile employers, and the ***Mercat*** -market built in 1927, where we will see the excellent quality (and the price !), of the grocery supply.

The route we propose is relatively short, and manageable for a 76-year-old person, like me: 50 m+- to the old station, 400 m+- to the Town Hall, 200 m+- to the market and 300 m+- until Montserrat 65.

In order to include in the route a bit of manufacturing heritage, from the exit of the actual station we will see a bit from afar, the factory of an old metallurgical industry (***Oerlikon- ABB***) , converted today into a municipal building for exhibitions and conventions and a block of flats / offices, as a gift of building capacity (<https://www.isabadell.cat/barris/llebre-i-exposicio-en-record-de-larquitectura-del-sabadell-del-metall/>), and also two old textile factories (***Vapor Badia I Vapor Codina***) : one converted into the main municipal library (https://es.wikipedia.org/wiki/Vapor_Badia) and another converted into administrative offices, one of which is for the promotion of social housing (https://ca.wikipedia.org/wiki/Vapor_Codina).

In parenthesis it should be said that what was the main textile factory in the city (and the owner, mayor, for 20 years - 1939-1960- since after the war), today is the headquarters of the Police Local (**Cal Marcet**)! <https://www.isabadell.cat/sabadell/historia/lantic-vapor-de-cal-marcet-1884/>. But most of the other textile factories have been converted into free housing at a ***present*** of FAR 1.65, with the only burdens of having 50% of the floor as public space and preserving the chimneys of the old steam engines, thanks to the 1994 General Plan, in which I did the economic study (!). A pity and a shame to have missed the opportunity to make a reservation for IH, at that moment.

Returning to our route, from the station we will walk towards the old station, as explained in the previous email, and along the street where the textile companies had their headquarters (**Casa Ponsa**, https://ca.wikipedia.org/wiki/Casa_Ponsa%C3%A0, **Casa Tamburini** <https://relatsencatala.cat/relat/casa-tamburini-sabadell/1052693>, **i Despatx Lluch**, https://ca.wikipedia.org/wiki/Despatx_Lluch, a més a més de l'edifici del **col·legi de les monges de la Sagrada Família**, d'estil modernista) , up to the Town Hall and the market. From the station to the Centre, one street was mostly factories (carrer de les Tres Creus), but with a mix of residences, and another parallel for its headquarters and residences of manufacturers (carrer de la Indústria), and other types of more modest houses, in a characteristic mixture of the industrial city.

On the route from the Town Hall square, towards carrer de Montserrat, we passed in front of the **Teatre Principal**, the **FITISA chimney** (and the CAP of the Center on the site of the old FITISA factory), the **Casa Manau**, which is the headquarters of the City Council's Equality department, the **three Balzac houses**, the **Casa Casanovas**, and, in the distance, the **Vapor Vell chimney**, as examples of the architecture of the houses of textile factory owners and the XIXth century Eixample.

A bit of **geographical and economic context**, in figures. Sabadell reached up to about 50,000 jobs in the textile sector in 1964, and had about 133,000 residents (with only about 50,000 in 1936), and only 6% of jobs in the service sector, as a result of a massive immigration from, especialment d'Andalusia, Extremadura i Múrcia, . Now, 58 years later, with 218,000 residents in an sub-metropolitan system of about 450,000 residents and nearly 200,000 jobs, thanks in part to the metropolitan impulse of Barcelona, it has less than 1000 jobs in the textile industry, after of a brutal reconversion that lasted 30 years, from 1975 with the so-called Textile Reconversion Plan, which allowed textile companies to close, due to foreign competition and lack of competitiveness. The unemployment rate was near 30% in 1978. As a result of past industrial growth, the city reached 185,000 residents in 1975, but it was not until 2005 that it started to growth, again, and reached its current level of 218.000 residents, with 85% of employment in the service sector, and a bit more a 10% of foreign population.

For an additional local shame, the important Textile Museum is in the twin city of Terrassa (7 km away), now with around 230,000 residents, and which had a similar evolution to our, and because that it has been called by some academics the **textile district of Sabadell- Terrassa**, as two of the many other medium sized cities, with manufacturing past, of the actual metropolitan ring (Mataró, Granollers, Martorell, Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú).